

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

AGENCIJA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE

Simpozij

**FILOZOFIJA, OBRAZOVANJE
I ŠKOLA**

Zagreb, 12.–14. prosinca 2019.

Velika dvorana »Školske knjige«, Masarykova 28

ORGANIZATOR

Hrvatsko filozofsko društvo

www.hrfd.hr

SUORGANIZATOR

Agencija za odgoj i obrazovanje

www.azoo.hr

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednica:

mr. sc. Perislava Bešić-Smlatić

Tajništvo:

Mira Matijević

dr. sc. Matija Mato Škerbić

Članovi i članice:

doc. dr. sc. Bruno Ćurko

prof. dr. sc. Damir Hršak

prof. dr. sc. Hrvoje Jurić

izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Igor Miošić, prof.

Željka Winkler, prof.

doc. dr. sc. Ivana Zagorac

POTPORA

Simpozij je organiziran uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
te potporu Turističke zajednice grada Zagreba i »Školske knjige«

POKROVITELJSTVO

Pokrovitelji simpozija su
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te
Gradonačelnik Grada Zagreba

Sadržaj

- *Filozofija, obrazovanje i škola* (obrazloženje teme) 7
- Program simpozija 13
- Sažeci izlaganja na simpoziju 21
- Okrugli stol »Može li srednjoškolska nastava prema novom kurikulu odgovoriti izazovu vremena?« 73
- Adresar sudionika i sudionica 79

FILOZOFIJA, OBRAZOVANJE
I ŠKOLA

Obrazloženje teme

Danas se filozofija i obrazovanje nalaze pred novim izazovima. Brzi razvoj znanosti i tehnologije uveo nas je u novu eru života. Današnje je društvo društvo u kojem znanje, uz kreativnost, inovativnost, poduzetnost i kritičnost, postaje njegov temeljni čimbenik. Ekspanzija prirodnih znanosti dovela je do parcijalnog tumačenja svijeta, humanističke znanosti izgubile su na važnosti, a obrazovanje se nalazi pod dominantnim utjecajem empirijskih znanosti. Tradicionalne se vrijednosti gube, nastaje subjektivna i kolektivna kriza. Zbog toga društvo traži promjene položaja obrazovanja, kao i promjene unutar samog obrazovanja. Filozofija bi trebala biti arbitar koji bi odlučivao o ciljevima i djelovanju kako bi se zadovoljili interesi i potrebe novog društva.

Razni filozofi u okviru svojih filozofijskih sustava davali su važnost obrazovanju u društvu, pisali su o njegovoj svrsi i ulozi u oblikovanju nesavršenog čovjeka. Izgrađivali su školske sustave unutar društva u kojem su živjeli. Sofisti su smatrali da je cilj obrazovanja zadovoljavanje čovjekovih potreba. Platonu je odgoj sredstvo za ostvarenje idealne države. Aristotel je naglašavao važnost odgoja za život u zajednici, ističući pritom značajnu ulogu moralnog i intelektualnog odgoja, jer njegov je cilj razvoj razumskog i voljnog dijela duše. Montaigne je smatrao da u odnosu s drugima možemo postići cilj, razviti inteligenciju. Locke je u *Mislina o odgoju* dao upute o tome kako odgojiti dječaka kao uzornog gospodina, a Rousseau je kao krajnji cilj postavio sreću djeteta. Njegovom teorijom prirodnog odgoja, odgoja koji slijedi prirodni razvoj, učenik postaje subjektom tog procesa. Odbacujući utjecaj tadašnjeg društva učitelj u osami stvara uvjete za učenikovo samostalno stjecanje iskustva. Kant teži usavršavanju čovjekove prirode, obrazujući ga za budućnost, prema ideji čovječnosti. Temelje suvremenog obrazovanja dao je Dewey, za kojeg je odgoj »neprestana reorganizacija i rekonstrukcija iskustva«. Obrazovanje je usmjereno razvoju i iskustvenom učenju, čime se odbacuje tradicionalni pristup koji inzistira na formiranju učenika i statičnom znanju. Njegova osnovna namjera bila je osposobljavanje mladih za život u svijetu brzih promjena i za život u demokratskom društvu.

Filozofija se tijekom povijesti postavila kao temelj obrazovanju, određuje njegov cilj, objašnjava svrhu samog obrazovanja, usmjeravajući i nadzirući obrazovnu djelatnost za ostvarenje tog cilja. Takvo razmišljanje, po uzoru na Herbarta, imao je Stjepan Basariček koji je etiku smatrao temeljnom naukom pedagogije, koja određuje svrhu pedagogije. Filozofija pomoću metafizike, epistemologije, etike, estetike, logike i drugih svojih disciplina određuje načela obrazovanja.

Filozofija i obrazovanje međusobno su ovisni. Svaki filozof unutar svog filozofijskog sustava iznosi viziju obrazovanja, kao što svaki učitelj ima svoju životnu i radnu filozofiju. »Filozofija i obrazovanje su dvije strane istog novčića: prva je kontemplativna, dok je druga aktivna stvar« (J. Ross). Ona određuje krajnji cilj, a obrazovanje načine kako ga ostvariti. Stoga američki filozof J. Adams određuje obrazovanje kao dinamičan proces koji treba filozofiju.

Određujući cilj obrazovanja, filozofija ima implicitni utjecaj na odgojno-obrazovni sustav, najviše na stvaranje kurikula, izbor metoda poučavanja i učenja, obrazac očekivanog ponašanja, kao i na ulogu nastavnika, jer ako je njihova filozofija u suprotnosti s onim što rade, tada njihov rad neće biti uspješan. Ona daje značenje svemu što se događa u obrazovanju i školi.

Filozofija danas ukazuje na to da se škola našla između zadovoljenja potreba društva i pojedinca, između indoktrinacije i slobode. Njena svrha nije samo prenošenje znanja i pripremanje za aktivno građanstvo. Nužno se nameće ispunjenje ekonomske i političke svrhe, pripreme za svijet rada, pritom vodeći računa o razvoju učenikovih intelektualnih, emocionalnih i socijalnih sposobnosti te razvoju društvene i etičke odgovornosti.

Određujući ulogu škole i obrazovanja u suvremenom društvu, filozofija se zajedno s ostalim humanističkim i društvenim znanostima prilagođava potrebama modernog globalnog društva usmjerenog na znanstveno istraživanje i tehnološki razvoj. Nalazeći se tako između povijesno-kulturnog konteksta s jedne strane i društveno-političkog konteksta s druge, ona omogućuje novo poimanje obrazovanja koje polazi od kritičko-inovativnog uma.

Tako je i kod nas nastala potreba za izmjenom dosadašnjeg obrazovanja i funkcioniranja škole. Za reformu koja se priprema mogli bismo reći da je utemeljena na Sokratovu određivanju znanja kao procesa. Naglasak je na formuli »učiti učiti«, stjecanju kritičkog znanja, razvijanju logičkog mišljenja, istraživanju i otkrivanju novog. Dinamično znanje suprotstavlja

se statičnom. Postavljanje ovih zahtjeva implicira proces samoobrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja te razvoj individualnih racionalnih dispozicija čovjeka u društvu.

Filozofija i obrazovanje svojim interaktivnim djelovanjem trebaju biti nositelji stvaranja novih odnosa u društvu i samoostvarenja čovjeka koji je odgovoran za svoj osobni, profesionalni i građanski razvoj, vlastitu sreću, odgovoran za druge ljude i društvo uopće.

U pozivu za sudjelovanje na simpoziju kao moguće tematske sklopove naveli smo sljedeće:

- odnos filozofije te odgoja i obrazovanja u različitim filozofijskim sustavima,
- povijesnofilozofijski pristup obrazovanju,
- filozofija i sustavi formalnog obrazovanja,
- uloga filozofije u srednjoškolskoj nastavi,
- obrazovanje kao sustav i obrazovanje kao pobuna,
- obrazovanje i ideologizirane konstrukcije društva,
- filozofijsko propitivanje fenomena sustavnog obrazovanja,
- obrazovanje i neobrazovanost,
- kritika struktura formalnog obrazovanja,
- fenomen reforme obrazovanja – filozofijsko promišljanje,
- filozofija i alternativne škole – pogled iz područja obrazovnih znanosti,
- radikalni pristupi obrazovanju,
- obrazovanje i tehnologija.

Zadovoljni smo time što prijavljena i prihvaćena izlaganja tematiziraju sve navedene teme, ali otvaraju i neke druge, što je, uz veliki broj izlaganja i znanstveno-stručnu raznolikost sudionika, jamstvo zanimljivosti i korisnosti simpozija *Filozofija, obrazovanje i škola*.

Mr. sc. Perislava Bešić-Smlatić

Predsjednica Organizacijskog odbora simpozija
Filozofija, obrazovanje i škola

PROGRAM SIMPOZIJA

Četvrtak, 12. prosinca 2019.

- 9.00–9.45 *Otvaranje simpozija i pozdravne riječi*
- 9.45–10.15 **Mislav Ježić** (Zagreb): Pred otvorenim pitanjima odgoja i obrazovanja
- 10.15–10.30 *Rasprava*
- 10.30–10.45 *Pauza*
- 10.45–11.00 **Igor Čatić** (Zagreb): Potrebno je sintezologijsko obrazovanje
- 11.00–11.15 **Perislava Bešić-Smlatić** (Trogir): Filozofija spram STEM područja u srednjoj školi
- 11.15–11.30 **Mladen Živković** (Vis): Pozvani smo svjedočiti za filozofiju
- 11.30–11.45 **Bruno Ćurko** (Split): Projekt COMET – Zajednica nastavnika etike u Europi
- 11.45–12.00 *Rasprava*
- 12.00–12.15 *Pauza*
- 12.15–12.30 **Dafne Vidanec** (Zaprešić): Prirodnoznanstveni glosarij kao didaktički »alat« u kreiranju kritičkog mišljenja s obzirom na nastavu filozofske skupine predmeta
- 12.30–12.45 **Zvonimir Komar** (Zagreb): Omogućava li koncept ishoda učenja obrazovanje?
- 12.45–13.00 **Marina Katinić** (Zagreb): Mjerljivost ishoda kao filozofsko pitanje
- 13.00–13.15 **Stela Fumić** (Zagreb): Epistemološka analiza percepcije znanja kod učenika u trogodišnjim strukovnim školama u Republici Hrvatskoj
- 13.15–13.30 *Rasprava*
- 13.30–15.00 *Pauza za ručak*

SEKCIJA A (Velika dvorana)

- 15.00–15.15 **Maja Vejić** (Zagreb): Krasopis stylusom – možemo li digitalnom olovkom učiti pisati?
- 15.15–15.30 **Marko Kardum** (Zagreb): Disruptivnost u nastavi logike
- 15.30–15.45 **Divna Vuksanović, Vlatko Ilić** (Beograd): Uloga umjetnosti i medija u obrazovanju – od emancipatorskih poetika do industrije zabave
- 15.45–16.00 **Nataša Govedić** (Zagreb): Koliko propitivački, koliko dijalektički i koliko transformacijski smije biti dijalog u edukaciji?
- 16.00–16.15 *Rasprava*
- 16.15–16.30 *Pauza*
- 16.30–16.45 **Draženko Tomić** (Čakovec/Zagreb): Filozofsko-odgojni sadržaji u *Leksikonu odgojno-obrazovnih znanosti* (Zagreb, 2017.)
- 16.45–17.00 **Ana Miljević** (Novi Sad): U obranu Sokrata: učitelj koji zna da ne zna
- 17.00–17.15 **Ivana Zagorac** (Zagreb): »Negativne« emocije i razvoj vrline
- 17.15–17.30 **Slavica Gojević, Željka Winkler** (Zaprešić): Kako poučavati kontroverzne teme?
- 17.30–17.45 *Rasprava*
- 17.45–18.00 *Pauza*
- 18.00–19.00 *Predstavljanje recentnih izdanja Hrvatskog filozofskog društva*

SEKCIJA B (Dvorana *Potkova*)

- 15.00–15.15 **Goran Vranešević** (Ljubljana): Formalna strana obrazovanja: Hegel protiv suvremene pedagogije
- 15.15–15.30 **Tomislav Krznar** (Zagreb): Tko je/što je učitelj/ica? Promišljanja Milana Polića
- 15.30–15.45 **Adrijana Višnjić Jevtić** (Čakovec/Zagreb): Postoje li rodni stereotipi u ranom djetinjstvu?
- 15.45–16.00 **Nives Triva** (Šibenik): Žena je *Drugi spol*
- 16.00–16.15 *Rasprava*
- 16.15–16.30 *Pauza*
- 16.30–16.45 **Vanja Borš** (Zagreb): O poučavanju
- 16.45–17.00 **Aleksandra Golubović, Jelena Kopajtić** (Rijeka): Mogućnosti odgojnog utjecaja
- 17.00–17.15 **Ana Jovanović** (Ljubljana): Metafizičke dimenzije suvremenog obrazovnog diskursa
- 17.15–17.30 **Luka Perušić** (Zagreb): Čemu metafizika u obrazovanju?
- 17.30–17.45 *Rasprava*
- 17.45–18.00 *Pauza*

Petak, 13. prosinca 2019.

- 9.00–9.15 **Slobodan Sadžakov** (Sombor/Novi Sad): Suvremene tendencije u filozofiji obrazovanja
- 9.15–9.30 **Luka Janeš** (Zagreb): Fenomenologija integrativne bioetike, odgoj i mentalno zdravlje
- 9.30–9.45 **Nataša Gorjanc** (Ljubljana): *Cultura animi* u 21. stoljeću
- 9.45–10.00 **Edin Branković** (Sarajevo): Buduća istraživanja kineziološke edukacije – filozofija, neuroznanost i *kultivacija karaktera*
- 10.00–10.15 *Rasprava*
- 10.15–10.30 *Pauza*

- 10.30–10.45 **Marko Šundov** (Split): Znanje – blagoslov ili prokletstvo? Nove paradigme u definiranju klasa nositelja transformacije društva: prema ekonomiji smisla
- 10.45–11.00 **Ante Bekavac** (Zagreb): Vizija pape Franje o izazovu ekološkog odgoja u enciklici *Laudato si'*
- 11.00–11.15 **Ružica Jurčević** (Zagreb): Usporedba europske i azijske odgojno-obrazovne tradicije i njihova važnost u suvremenom kontekstu
- 11.15–11.30 **Iris Vidmar Jovanović** (Rijeka): Čitati ili ne čitati *Ljubavnik*? Nemoralna umjetnost i obrazovanje
- 11.30–11.45 *Rasprava*
- 11.45–12.00 *Pauza*
- 12.00–12.15 **Katica Knezović** (Zagreb): Potreba dokolice – preduvjet istinskom odgoju
- 12.15–12.30 **Zlatko Bacinger** (Čakovec): Filozofska šetnica *Atenska škola*
- 12.30–12.45 **Mojca Rapo-Waite** (Karlovac): Filozofija i poezija
- 12.45–13.00 **Nikola Tadić** (Sisak): Kasandrin glas nije glas filozofa prak-sisa
- 13.00–13.15 *Rasprava*
- 13.15–15.30 *Pauza za ručak*
- 15.30–15.45 **Matija Mato Škerbić** (Zagreb), **Igor Eterović** (Rijeka): Početci nastave filozofije i logike u Hrvatskoj 1957. i 1958. godine i uloga Hrvatskog filozofskog društva
- 15.45–16.00 **Boško Pešić**, **Damir Sekulić** (Osijek): Jaspers o obrazovanju. Filozofske mogućnosti akademskog odgoja
- 16.00–16.15 **Darija Rupčić Kelam**, **Ivica Kelam** (Osijek): Ima li prostora za empatiju i skrbno mišljenje u današnjem odgojno-obrazovnom sustavu?
- 16.15–16.30 **Nenad Vertovšek** (Zadar), **Ivana Greguric Knežević** (Zagreb): Budućnost obrazovanja – filozofija i umjetna inteligencija

- 16.30–16.45 **Alta Pavin Banović** (Osijek): Informacijska pismenost i informacijsko-komunikacijska tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu
- 16.45–17.15 *Rasprava*
- 17.15–17.30 *Pauza*
- 17.30 *Godišnja skupština Hrvatskog filozofskog društva*
- 20.30 *Cocktail*

Subota, 14. prosinca 2019.

- 10.00–10.15 **Damir Hršak** (Sisak/Zagreb): Odgoj i obrazovanje za europsko društvo ili dril za globalno tržište
- 10.15–10.30 **Josip Guć** (Split): Istinske potrebe i bioetički odgoj
- 10.30–10.45 **Hrvoje Jurić** (Zagreb): Anarhistički pogledi na obrazovanje: povijesne transformacije i transtemporalni problemi
- 10.45–11.00 **Igor Miošić** (Dubrovnik): Uloga učitelja u dekonstrukciji skrivenog kurikuluma
- 11.00–11.15 *Rasprava*
- 11.15–11.30 *Pauza*
- 11.30–11.45 **Ivana Ivančić Medved** (Osijek): Tko bi trebali biti istinski uzori suvremenog društva?
- 11.45–12.00 **Željko Senković** (Osijek): Obrazovanje u ustrojennom društvu. Bilješka uz Nietzscheovu ideju odgoja
- 12.00–12.15 **Alen Tafra** (Pula): »Kraj filozofije« i zadaća škole
- 12.15–12.30 *Rasprava*
- 12.30–13.00 *Pauza*

13.00–15.00 Okrugli stol »Može li srednjoškolska nastava prema novom kurikulumu odgovoriti izazovu vremena?« (moderatorica: Perislava Bešić-Smlatić)

- **Željka Winkler** (Zaprešić): Digitalna tehnologija u nastavi filozofskih predmeta
- **Igor Miošić** (Dubrovnik): Odgoj i obrazovanje između dogmatizma i relativizma
- **Katarina Stupalo** (Zagreb): Izazovi i opasnosti nastavnog kurikula Filozofije

15.00–15.30 *Završna rasprava i zatvaranje simpozija*

SAŽECI IZLAGANJA
NA SIMPOZIJU

ZLATKO BACINGER

Arcadia wellness park, Frkanovec, Hrvatska

Filozofska šetnica *Atenska škola*

Filozofska šetnica *Atenska škola* zaseban je dio *Arcadia wellness parka*, koji je izgrađen u prirodi, u briježnom dijelu Međimurja. Projekt *Arcadia* zasnovan je na čvrstim filozofskim temeljima s naglašenom koncepcijom koja u svijetu izrazite buke i stresnog načina života cilja na postizanje čovjekova unutarnjeg mira i spokoja. Stoga sam za moto ovog projekta izabrao riječi Alberta Bazale: »Mira se zaželio čovjek, ali gdje da ga nađe?«

Filozofska šetnica *Atenska škola* fizički je izdvojena iz *Arcadije*: sastoji se od jedne »hobitovske« nastambe, dvanaest ploča s kratkim opisom nauka najpoznatijih antičkih filozofa i prirode koja okružuje cijeli taj prostor. Način poučavanja i vođenja posjetitelja je šetnja: hoda se i razgovara o nauku pojedinog filozofa, nastojeći njegov svjetonazor usporediti s trendovima u životu suvremenog čovjeka. Krajnji je cilj pobuditi u posjetiteljima – uglavnom mladim ljudima i djeci – potrebu za osobnim preispitivanjem i nalaženjem svoga mjesta u životu i svijetu. Škola je osmišljena prema knjizi Julesa Evansa *Filozofija za život*.

Daljnji koraci u osmišljavanju šetnice bit će organizacija filozofskih predavanja i druženja te privlačenje što većeg broja mlađih ljudi. Autor će podrobnije obrazložiti ideju o filozofskoj šetnici i njezinim mogućnostima kao svojevrsnog pomoćnog »sredstva« u nastavi filozofije i etike.

ANTE BEKAVAC

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Vizija pape Franje o izazovu ekološkog odgoja u enciklici *Laudato si'*

Papa Franjo je svojom enciklikom *Laudato si'* uvelike utjecao na osjetljivost prema svijetu u kojem živimo. Nužno je danas u procesu odgoja izgrađivati svijest odgovornosti za zajednički dom. To prije svega znači – u proces odgoja za cjelovitu ekologiju ugraditi svijest o dubljoj spoznaji čovjekova djelovanja. Danas dublje spoznajemo razorne posljedice ljudskoga djelovanja na svim razinama. Zasigurno, kriza koja pogađa u samo srce čovjeka, njegovu kulturu, svijest, mentalitet, ima svoje dublje korijene i očituje se i kao kriza odgoja, tj. za koje vrednote treba danas odgajati čovjeka u svijetu koji se sve više usložnjava. U radu se prikazuju aktualnost i suvremeni izazovi u procesu odgoja ekološke svijesti. Duboka ekološka kriza suvremenog čovjeka u svom je ishodištu antropološka kriza koja postavlja pitanje cjelovitog odgoja. U radu se također prikazuje aktualnost misli i ideja pape Franje, koje svoj odjek nalaze u suvremenom čovjeku i procesima odgoja.

PERISLAVA BEŠIĆ-SMLATIĆ

Srednja škola Ivana Lucića, Trogir, Hrvatska

Filozofija spram STEM područja u srednjoj školi

U vremenu u kojemu živimo ističe se, kako u društvu tako i u školi, potreba za obrazovanjem u STEM području. Nastavni predmeti tog područja dolaze u prvi plan, ističe se njihova važnost za razvoj kompetencija i vještina učenika, koje bi trebale biti nositelji gospodarskog razvoja društva 21. stoljeća. Stoga se postavlja pitanje što je s humanističkim područjem, kakav je njegov status u školi, odnosno postoji li potreba za filozofijom kao nastavnim predmetom. Cilj je ovoga rada ukazati na važnost i neprocjenjivost ostvarenja predmetnog kurikula Filozofije u srednjoškolskom obrazovanju. Prepoznavanje, procjena i konstruiranje argumenta, kritičko mišljenje te samostalno rješavanje problema kompetencije elementi su koji se razvijaju u nastavi filozofije, a temelj su bilo kojeg dijela školskog kurikula.

VANJA BORŠ
Zagreb, Hrvatska

O poučavanju

Namjera je izlaganjem kritički se osvrnuti na dominantan pristup poučavanju tijekom formalnog obrazovanja. Također, želja je ukratko naznačiti tko, što, kako, kada i zašto bi trebao poučavati tijekom tog procesa.

EDIN BRANKOVIĆ

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Buduća istraživanja kineziološke edukacije – filozofija, neuroznanost i *kultivacija karaktera*

Cilj je ovog izlaganja kritičko-komparativnom analizom ukazati na smjer budućih teorijskih i empirijskih istraživanja u kineziološkoj edukaciji za sredinu 21. stoljeća, uzimajući u obzir, s jedne strane, da sport i tjelovježba pobuđuju sve veći interes, a s druge strane da je depresija najraširenija bolest današnjice.

Istraživanje je pokazalo (1) da primjena edukativne filozofije Istoka nudi mogućnost izlaska iz krize opredmećivanja čovjeka *kultivacijom karaktera*, tj. vježbanjem tijela, educiranjem razuma, odgajanjem srca i duha; (2) da neuroznanstvene spoznaje ukazuju na efikasnost *kultivacijskih* programa zasnovanih na tjelovježbi i usredotočenoj svijesti s obzirom na cjeloviti razvoj čovjeka (tijelo, razum, srce, duh).

Kineziologija zajedno s filozofijom sporta, obrazovnim znanostima i neuroznanosti može biti primjer pozitivnih praksi i promjena u dobu krize smisla suvremenog čovjeka.

IGOR ČATIĆ

Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Potrebno je sintezologijsko obrazovanje

Kako obrazovati nove generacije – svjetski je problem. Provedena istraživanja pokazuju da se nedovoljno uzimaju u obzir neka bitna kretanja. Od 1950. do sadašnjosti broj stanovnika povećao se tri puta. Zbog razvoja računala i svih izvedenica omogućen je iznimno visoki protok najraznovrsnijih informacija. Sve je više dvojbena informacija. Sve se to mora odraziti i na obrazovanje. Ono mora postati što općenitije, a pojedinci se moraju prenositi samo uže zainteresiranima i upućivati na cjeloživotno obrazovanje. Takvim kretanjima podvrgnuta je i filozofija. Pritom se javlja otežavajuća okolnost. Izvori su na prevladavajućem engleskom jeziku. Sve je manje filozofa koji vladaju nužnim njemačkim jezikom. Jedan je od izlaza *sintezologijski pristup* koji vodi maksimalnom poopćavanju. Taj pristup bit će oprimgoren na skupini proizvodnih postupaka.

BRUNO ČURKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

Projekt COMET – Zajednica nastavnika etike u Europi

Projekt COMET – Zajednica nastavnika etike u Europi (COMET – A Community of Ethics Teachers in Europe) namijenjen je srednjoškolskim nastavnicima etike u Europi. Projekt je financiran putem programa Erasmus+, ključna aktivnost 2 (KA2), Strateška partnerstva. U projektu sudjeluje šestero partnera iz pet europskih zemalja: Stichting Katholieke Universiteit Brabant (Tilburg, Nizozemska; koordinator projekta), Društvo za razvoj humanistike »Zofijini ljubimci« (Maribor, Slovenija), Univerzita Mateja Bela (Banská Bystrica, Slovačka), Gymnasium Weilheim (Njemačka), Stichting BOOR (Rotterdam, Nizozemska) i Udruga »Mala filozofija« (Zadar, Hrvatska). Temeljna je nakana projekta omogućiti povezivanje nastavnika etike iz Europe. Različiti su načini i pristupi učenju etike u različitim zemljama Europske unije. Cilj projekta COMET jest mapiranje različitih etičkih kurikula u europskim srednjim školama uz pomoć mrežne interaktivne platforme. Navedena platforma služi i služiti će za proučavanje i dijeljenje različitih pristupa i materijala koji se upotrebljavaju u poučavanju etike u različitim zemljama Europe. U izlaganju ću prikazati pojedine projektne aktivnosti te pokazati kako se svi zainteresirani nastavnici mogu uključiti u Zajednicu nastavnika etike u Europi.

STELA FUMIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

**Epistemološka analiza percepcije znanja
kod učenika u trogodišnjim strukovnim školama
u Republici Hrvatskoj**

Obrazovni je sustav temeljni stup svakog suvremenog društva koje stremi progresivnom kretanju u gospodarskim, političkim, ekonomskim, znanstvenim, kulturnim, vrijednosnim i inim pitanjima. Međutim, u suvremenom svijetu tokova (ili, pak, u društvu znanja) – što je to zapravo znanje, na koji mu se način pristupa i koji su krajnji ciljevi njegova usvajanja? Može li se znanju pristupiti (i kako) na temelju institucionaliziranih obrazaca sistema obrazovanja? Polazeći od ovih pitanja, osnovni cilj ovoga rada jest epistemološka analiza pristupa znanju od strane učenika strukovnih trogodišnjih srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Nakon osnovnoškolskog obrazovanja i sustava ocjenjivanja u kojemu se ocjena pokazuje kao nositelj društvenog statusa, učenici se u srednje strukovne škole upisuju kao nositelji stigme slabijih učenika. Upravo iz tog razloga, prva faza istraživačkog projekta, usmjerena k istraživanju percepcije i važnosti znanja kod učenika trogodišnjih srednjih strukovnih škola, fokusirana je na kontekstualizaciju i konceptualizaciju svih onih elemenata koji su uključeni u proces stjecanja percepcije važnosti, uloge i funkcije znanja u budućem životu učenika. Iz tog razloga ova epistemološka analiza neophodna je za znanstveno utemeljeni pristup daljnjim projektnim aktivnostima. Drugim riječima, kako bi se moglo pristupiti empiriji ove teme, valja epistemološki razraditi osnovne dimenzije znanja, odnosno kako, što i zašto znaju učenici trogodišnjih strukovnih škola u socio-kulturnom i ekonomskom kontekstu Republike Hrvatske.

SLAVICA GOJEVIĆ, ŽELJKA WINKLER

Srednja škola »Ban Josip Jelačić«, Zaprešić, Hrvatska

Kako poučavati kontroverzne teme?

Kontroverzne se teme obično opisuju kao »pitanja ili problemi koji pobuđuju snažne emocije, generiraju sukobljena objašnjenja i rješenja temeljena na drugačijim uvjerenjima ili vrijednostima i koji kao rezultat imaju tendenciju podjele društva«. Ovakve su teme obično kompleksne i nemoguće je pomiriti mišljenja u vezi s njima jednostavnim pozivanjem na dokaze. Međutim, to što kontroverzne teme imaju potencijal izazvati jake emocije, u učionici i izvan nje, ono je što se smatra najvećom preprekom u obrađivanju ovakvih tema. Tako, za mnoge ljude, karakteristika koja definira kontroverzne teme jest njihova »politička osjetljivost«, to jest tendencija izazivanja javnog nepovjerenja, bijesa ili brige među učenicima, roditeljima ili među samim nastavnicima. Kontroverzne teme mogu se javiti u svakoj fazi obrazovanja te u svakom predmetu – od društvenih znanosti preko jezika do prirodnih znanosti. U nastavi etike, većina je tema upravo takva jer je uvijek u rješenje moralnog problema uključen neki sustav vrijednosti. Stoga je za nastavnika važno razviti profesionalne kompetencije koje će mu omogućiti lakše upravljanje razredom pri poučavanju kontroverznih tema. Kontroverzne teme sastavni su dio nastave etike, a nastavni rad na kontroverznim temama potiče toleranciju, kritički pristup medijima i sposobnost prihvaćanja različitosti bez uporabe nasilja.

Mogućnosti odgojnog utjecaja

U izlaganju želimo raspraviti o mogućnostima, tj. izazovima i poteškoćama s kojima se susreću svi oni koji se bave odgojem u suvremeno doba, a tu primarno mislimo na ograničenja i prepreke u odnosu između odgajnika i odgajatelja (učenika i nastavnika). Pod odgajateljem ovdje podrazumijevamo nastavnika koji bi uz obrazovanje trebao izvršiti i određene odgojne utjecaje poput utjecaja na učenikovo ponašanje, djelovanje, promišljanje, procjenu itd. Svjesni činjenice da je u suvremeno doba sve teže uopće izvršiti odgojni utjecaj, ponudit ćemo rješenje u vidu senzibiliziranja za odgoj uz pomoć filozofije (ili filozofije odgoja), tj. određenih filozofskih strategija i alata koji su nam dostupni u široj filozofskoj literaturi.

NATAŠA GORJANC

Ljubljana, Slovenija

***Cultura animi* u 21. stoljeću**

Ciljevi obrazovanja antičke filozofije danas izgledaju kao ideal. Iako je promjenjivost društva izazov obrazovanju, filozofski cilj i dalje je *cultura animi*, dok pedagogija ima parcijalne ciljeve. U izlaganju će se prikazati put prve »znanosti« da bi se ukazalo na nedoumice u kojima se našla razvojem pozitivnih znanosti, s posebnim osvrtom na pedagogiju. Temom se želi doprinijeti razumijevanju važnosti filozofskog obrazovanja u drugim znanostima. Nakana je izlaganja dokazati da je antički filozofski cilj obrazovanja još uvijek aktualan. Analizom grčke riječi ‘*therapein*’ osvijetlit će se primjena filozofije u antičkom društvu te sagledati njena uporaba u suvremenim praksama. Argumentirat će se u prilog filozofskog obrazovanja u drugim suvremenim znanostima, pogotovo onima koje se bave transformacijom.

NATAŠA GOVEDIĆ

Akademija dramske umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Koliko propitivački, koliko dijalektički i koliko transformacijski smije biti dijalog u edukaciji?

U suvremenim teorijama edukacije, posebno od Paola Freirea nadalje, inzistira se na tome da je dijaloški pristup jedan od najvažnijih kognitivnih i etičkih aspekata komunikacije nastavnika i učenika. Unatoč tome, dijalog se u školama ne prakticira kao metodologija (sokratovska, bahtinovska, boalovska, bohmovska itd.), nego ga se izjednačuje s interakcijskom razmjenom bilo kojih pitanja i odgovora, koji pritom ne moraju dovesti do nove vrste spoznaje niti do prožimanja (grčki pojam *dialogos* mogli bismo *verbatim* prevesti kao ‘krozrječje’), dakle, u edukaciji se podigrava aspekt dijaloga kao novog uvida, kao i aspekt dijaloga koji dovodi do kritičkih transformacija svih sudionika, pa i samih elemenata edukacije. Izlaganje će nastojati pokazati mogućnosti metodološke integracije dijaloga u nastavu osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, kao i važnost filozofske edukacije pomoću dijaloga.

JOSIP GUĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

Istinske potrebe i bioetički odgoj

U ovom izlaganju pokušavam pokazati kako potraga za istinskim čovjekovim potrebama i njihov razvoj sačinjavaju jednu od ključnih sastavnica bioetičkog odgoja. To se može uvidjeti na posredan način, osvještavanjem društveno-ekonomskog uređenja koje permanentno stvara nove, najčešće umjetne potrebe, a čije zadovoljenje nerijetko ugrožava gotovo sva živa bića na Zemlji. S druge strane, potraga za istinskim ljudskim potrebama vodi k izgradnji cjelovite ljudske osobe, koja se postavlja kao prijetnja spomenutom uređenju, upravo zato što svojim postojanjem negira njegovu tendenciju svođenja svih potreba na potrebu posjedovanja. U tom ću pogledu naglasiti razliku između nastave koja se izvodi radi učenika, a to je samo ona koja je usmjerena izgrađivanju cjelovite ljudske osobe, i one koja se izvodi tobože radi učenika, a zapravo radi tržišta rada i reproduciranja spomenutog uređenja.

DAMIR HRŠAK

Metallurški fakultet u Sisku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Odgoj i obrazovanje za europsko društvo ili dril za globalno tržište

U današnjoj Hrvatskoj na pitanje kako najbolje pripremiti buduće generacije mladih ljudi za životne izazove s kojima će se ubrzo morati suočavati nije moguće jednoznačno odgovoriti. No ono što se može ustvrditi jest da su dvije suprotstavljene, gotovo isključive, pozicije: odgoj i obrazovanje temeljeno na europskim vrijednostima kreativnosti, slobode i solidarnosti te dril za globalno tržište koji je temeljen na sagledavanju čovjeka kao ljudskog resursa u proizvodnom procesu.

S pozicije odgoja i obrazovanja za europsko društvo dominantan cilj jest razviti puni osobni potencijal, talente i konstruktivne sklonosti mlade osobe kako bi svojim radom sustvarala slobodno i sretno društvo, dok je s pozicije drila za globalno tržište dominantan cilj osposobiti jedinku za što veću prilagodljivost tržištu rada i što bržu akumulaciju vlastitog kapitala kao jamca zadovoljenja svih životnih potreba.

IVANA IVANČIĆ MEDVED

Srednjoškolski đučki dom, Osijek, Hrvatska

Tko bi trebali biti istinski uzori suvremenog društva?

Problem suvremenog društva možemo promatrati kao zatajenje moralnih vrijednosti i nedostatak uzora. Razlog tomu možemo tražiti u individualnom pristupu svakoga, posebice krenuvši od pojedinca, politike, religioznih zajednica i društva uopće. Ako izuzmemo pojedinca, vidjet ćemo da su sve navedene institucije sasvim solidno uređene i u njihovoj prvobitnoj vokaciji stoji da služe čovjeku/građaninu. Gdje je onda problem? Problem očito stoji u izuzetom pojedincu koji je dio svake od ovih zajednica i koji bi, uz moralno vođen život, trebao imati ulogu uzora. Imamo li uzore pored sebe te koga biramo i po kojim kriterijima za svoje uzore? U radu ćemo pokušati razmišljati o vrijednostima i osobinama koje čine uzore. Bavit ćemo se pojmovima poput ozbiljnosti, odgovornosti, dužnosti i brižnosti kao temeljnim osobinama autonomne i ostvarene osobe koja može ponijeti obilježje uzora.

Fenomenologija integrativne bioetike, odgoj i mentalno zdravlje

Integrativna bioetika kao orijentacijska disciplina, iako posljednjih godina razvijana progresivnim tempom te propulzivno implementirana u okviru obrazovnih institucija srednjeg i visokog tipa diljem regije, još uvijek nije zadobila adekvatnu fenomenološku recepciju i sintezu. U ovom ću izlaganju navedeno nastojati provesti usmjeravanjem rasprave prema djelokrugu institucija zaduženih za održavanje i tretman mentalnog zdravlja bivstvujućih, prije svega naznačivanjem paradigmi fenomenologije života i predmetnog *creda* bioetičkog senzibiliteta, koje proizlaze iz jezgre integrativnobioetičkog odnošenja, a nameću se kao nezaobilazne stavke pri razvoju i provedbi tretmana mentalnih poremećaja, bolesti te izazova izmijenjenih stanja svijesti. Navedeno ću predstaviti kao apriorno odgojnu paradigmu pritom koristeći misli Pavla Vuk-Pavlovića i Milana Polića, uz navođenje fenomenologije pluriperspektivnosti Željka Pavića kao argumentativnu ispomoć pri postavljanju teze glede integrativne bioetike kao fenomenologije života *par excellence*. Metodološki postulati integrativne bioetike – pluriperspektivnost, integrativnost i transdisciplinarnost – poslužit će kao argumentacijski organon za izvođenje postavljenih teza i teleologija.

MISLAV JEŽIĆ

Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Pred otvorenim pitanjima odgoja i obrazovanja

Osoba se odgojem izgrađuje fizički i moralno, emocionalno i intelektualno, kao i kreativno. Obrazovanjem se osposobljuje za razumijevanje svijeta, prirode, društva i sebe, za djelovanje društveno, tehničko i etično, i za kulturno stvaralaštvo. Kako bi se trebale odnositi međusobno različite sfere odgoja i obrazovanja? Što nam o tome govore kulture u povijesti, a što suvremene reforme obrazovanja? Kakav bi trebao biti odnos između tjelesnoga i umnoga razvoja, između praktičnoga i etičnoga odgoja, između teoretičkoga i tehničkoga obrazovanja, između spoznaje, inovativnosti i stvaralaštva, između izgradnje osobe i nadogradnje njenih sposobnosti tehnološkim sredstvima, između odgoja i obrazovanja za instrumentalne svrhe i za svrhe po sebi i za nas? Jesmo li se našli na povijesnoj točki u kojoj više ne znamo za što treba odgajati i obrazovati buduće naraštaje jer ne možemo predvidjeti što ih čeka? Nemoguće je na sva ta pitanja odgovoriti, ali moguće ih je filozofski otvoriti. A dobro sročena pitanja možda već ukazuju na dvojbe o kojima moramo odlučivati.

Metafizičke dimenzije suvremenog obrazovnog diskursa

Rasprava je namijenjena kritičkom promišljanju implikacija suvremenog diskursa o znanju, mogućnostima i inovacijama, koji sve više prožima misaoni i vrijednosni okvir današnjeg društva. To je diskurs koji se promovira pod raznim parolama: »informativno društvo«, »društvo znanja«, »učee društvo«, »cjeloživotno učenje«, te svi obznanjaju isti pomak u suvremenom značenju i poimanju znanja, pojedinca i društva kao takvog. Osnovna karakteristika te specifično suvremene metafizike po našem se mišljenju svodi na pretpostavku autentičnog i spontano kreativnog sebstva mogućnosti. Sebstvo mogućnosti u tom je kontekstu mišljeno kao gen(et)ski ili neuronski entitet, bilo da je novorođenče, dijete, odrasla osoba, organizacija, poduzeće ili čak i društvo u cjelini: bitno je da se empirički nosilac mogućnosti razumije kao entitet beskonfliktne te *a priori* kreativne unutrašnjosti koja se spontano realizira na putu beskonačnog procesa osobnog rasta i sinergijske suradnje s okolinom. Za pojmove kao što su »kompetencija«, »učeei pojedinac« ili »učeeća organizacija«, »učeeće društvo«, »cjeloživotno učenje«, »učenje učenja«, »samoučenje«, prije svega je, naime, značajno da u sebi nemaju nikakvih granica, ne nose nikakve negativnosti, nemaju nikakvog početka i kraja, ukratko, svi su ti pojmovi bez fiksiranog i definiranog sadržaja i to je dovoljno dobar znak da su ti pojmovi u službi evociranja nečega apsolutnog postojećeg.

RUŽICA JURČEVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Usporedba europske i azijske odgojno-obrazovne tradicije i njihova važnost u suvremenom kontekstu

Prevladavajuće ekonomske ideologije koje su ušle u europsko visoko obrazovanje u posljednjih nekoliko desetljeća poremetile su dugu tradiciju takozvanih humanističkih ideala i vrijednosti. To je rezultiralo pomakom s učenja *per se* prema učenju za tržište rada, čime je naglasak stavljen na tehničko-funkcionalnu dimenziju obrazovanja kojom se zanemaruju pojedinac i njegov razvoj. Dok mnoga europska sveučilišta pozdravljaju neoliberalnu paradigmu u poučavanju i učenju, u azijskim zemljama posljednjih godina dolazi do oživljavanja tradicionalne konfucijanske filozofije obrazovanja, u čijem su središtu čovjek i njegov holistički razvoj. Pokušavajući istražiti odnos između humanističkih i neoliberalnih pristupa sveučilištu, ovaj će se rad fokusirati na usporedbu europske tradicije obrazovanja i istočne konfucijanske filozofije, na njihove sličnosti i razlike te načine na koji su institucionalizirane, i to kako bi se ukazalo na važnost humanističkih pristupa obrazovanju u sve više utilitaristički orijentiranom svijetu.

HRVOJE JURIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Anarhistički pogledi na obrazovanje: povijesne transformacije i transtemporalni problemi

Od »klasika anarhizma« poput Pjotra Kropotkina, Mihaila Bakunjinina i Emme Goldman do suvremenih i recentnih anarhističkih autora i autorica, u anarhističkoj literaturi redovito pronalazimo promišljanja o obrazovanju. Međutim, konteksti su se mijenjali: neki problemi koji su svojevremeno bili u fokusu razmatranja nestali su ili su se posve preobrazili, a neki novi, ranije nepostojeći problemi dolazili su u središte pažnje. Nešto je ipak zajedničko svim anarhističkim problematiziranjima obrazovanja, a to su: radikalna kritika postojećih obrazovnih sistema, zahtjev za radikalnim transformiranjem ili revolucioniranjem sfere obrazovanja, etičko fundiranje i politiziranje obrazovanja te, naposljetku, odgovaranje na pitanje čemu obrazovanje. U ovom izlaganju ponudit ću periodizaciju, odnosno tipologiju anarhističkih pogleda na obrazovanje te raspravljati o tome jesu li (i, ako jesu, u kojem smislu) klasične anarhističke teze o obrazovanju još uvijek relevantne.

MARKO KARDUM

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Disruptivnost u nastavi logike

Disruptivne tehnologije (ili disruptivne inovacije) one su tehnologije koje remete postojeće tehnologije i proizvode te njihov odnos prema tržištu i potrošnji. Ukoliko je za održavanje postojećih tehnologija i proizvoda potreban veliki stupanj ulaganja, za disruptivne tehnologije vrijedi upravo obrnuto; njihova su glavna svojstva dostupnost, praktičnost, povoljnost, ali i visoka razina spekulativnosti. Takve je tehnologije potrebno razmotriti pitamo li se o budućnosti obrazovanja ili kada smo suočeni s obrazovnim reformama poput one koja je trenutno u fokusu u Hrvatskoj. U području obrazovanja ne treba (a možda se i ne smije) očekivati monopol, ali je potrebno analizirati kako disruptivne tehnologije mogu pomoći u unaprjeđenju nastavnog procesa, s naglaskom na nastavu logike. S obzirom na to da je digitalizacija i uključivanje tehnologije jedan od glavnih argumenata provođenja obrazovne reforme, potrebno je utvrditi kako se to najbolje može iskoristiti da bismo ostvarili stvarni kvalitativni pomak u izvođenju nastavnog procesa.

MARINA KATINIĆ

XV. gimnazija, Zagreb, Hrvatska

Mjerljivost ishoda kao filozofsko pitanje

Suvremena obrazovna politika kao temeljnu svrhu obrazovanja postavlja performativno znanje odnosno učinkovitost (OECD, 2007). Ta je svrha ukorijenjena u ekonomskom rastu kao vrhovnoj svrsi kojoj obrazovanje treba služiti, u skladu s čime se umjesto sadržaja kao svrha razumiju ishodi koji trebaju biti mjerljivi. Time se na svekoliko znanje predočeno kao *kompetencija* proteže ideja matematičke istine koja bilo koju stvarnost priznaje stvarnom jedino ako se ona može kvantitativno izraziti, mjeriti i uspoređivati. Istinsko je znanje ono koje je korisno, poručuju sve obrazovne politike. Međutim, što je korist? Matematička istina nije jedina istina bitka. Svrha obrazovanja može biti jedino samospoznaja jer je čovjek misleće biće te misleći postaje slobodnim, pa misaono (razborito) djeluje prema istini i u praktičnoj sferi. Budući da je istina stvar pojmovnoga mišljenja, njezin plod – ideja – nikako se ne može svesti na učinkovito obavljanje posla niti kvantitativno mjeriti i uspoređivati, nego podliježe logičkim kriterijima samoga uma. Zahtjev za tehničkom učinkovitošću kao *kompetenciji* legitiman je, ali *znanje* je »stvari primjereno razumijevanje« (Liesmann, 2008) i ne može biti reducirano na instrumentalno znanje ako želi biti čovjeku primjereno. U izlaganju će se preispitati odnos između uporabivog, performativnog znanja (Dewey) i smislenog, orijentacijskog znanja (Newman) te pokušati odgovoriti na pitanje o mjerljivosti znanja predočenog kao »ishod«.

KATICA KNEZOVIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Potreba dokolice – preduvjet istinskom odgoju

Škola, kao nositeljica odgoja i obrazovanja u dugom razdoblju čovječanstva, svojim imenom počiva na grčkoj riječi ‘*sholé*’ koju se u druge jezike prenosi pojmom ‘dokolica’, a u značenju vremena slobodna od rada. U tom duhu opravdano je zapitati se ima li dokolica mjesta u suvremenom odgoju i obrazovanju u školama, a onda i općenito u životu ljudi. Od predškolskog do visokoškolskog odgoja i obrazovanja sav se sustav smatra jako zahtjevnim i odgovornim radom, kako onih koji u njemu djeluju, tako i onih s kojima se djeluje. Vrijednost i potreba rada za ozbiljenje čovjeka u njegovoj potpunoj humanosti nije nikad bila upitna, ali stvarno, istinsko ozbiljenje čovjeka nije moguće bez dokolice. Tek u dokolici dolazi do izražaja eros, kao stvarateljska snaga čovjekova duha, otkriva se *homo ludens*, njegova narav koja u igri i iz igre otkriva nove svjetove slobode i opire se zarobljenosti u svijet rada, njegove materije i manipulacije. Dokolica je čovjekov istinski telos, ona je izvor njegove sreće. Škola bi svojom odgojno-obrazovnom zadaćom trebala poticati u svojim djelatnicima i korisnicima osjećaj za dokolicu, omogućavati je i tako ostvarivati kreativnost, radost učenja i stvaranja, što je istinska mudrost, životna mudrost, a svaki je lju-bitelj mudrosti na putu filozofije.

ZVONIMIR KOMAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Omogućava li koncept ishoda učenja obrazovanje?

Ovome radu pristupit će se iz pedagojske teorijske perspektive. Pojam obrazovanja, kao predmet pedagogije (uz odgoj), sagledan iz pedagojskog mišljenja, nikako nije neodređen, maglovito određen ili slučajno određen. Pogled na predmet ono je što konstituira i omogućuje predmet kao predmet. Utoliko će se u ovome radu danas često maglovito shvaćenom pojmu obrazovanja pristupiti na pedagojski samosvjestan način. Uzimajući obrazovanje kao istovremeno ishodište i izlazište pedagoškog procesa, postaviti će se pitanje o danas obrazovno-politički dominantnom konceptu i perspektivi ishoda učenja i o tome omogućuje li on nešto poput obrazovanja (u teorijskom i praktičkom smislu). Kao temeljno izvorište koncepta ishoda učenja u radu će se tematizirati teorije kurikuluma koje se orijentiraju na cilj i rade na različitim vrstama operacionalizacija cilja te, na tom tragu, »taksonomijama« obrazovanja.

TOMISLAV KRZNAR

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Tko je/što je učitelj/ica? Promišljanja Milana Polića

U ovom izlaganju nastojat ćemo prikazati temeljne misli hrvatskog filozofa Milana Polića (1946.–2015.) o problematici učiteljstva i ulozi učiteljske profesije u društvu. Polić je dio svog radnog vijeka proveo kao srednjoškolski nastavnik, a dio kao sveučilišni nastavnik na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je ustrajno radio na problematici filozofije odgoja s posebnim naglaskom na implementaciju tih sadržaja u nastavi učiteljskih studija. Njegov pristup problematici naznačenoj u naslovu ovog izlaganja može se gledati iz nekoliko kutova, pa ćemo i mi naše izlaganje usmjeriti osvjetljavanju tih problema. Potrebno je stoga: (1) ponovo promisliti koja je uloga filozofije u životu čovjeka, (2) postaviti pitanje koja je uloga filozofije odgoja u programima učiteljskih studija, (3) ocrtati uvid da je esencija obrazovanja upravo borba protiv manipulacije, a filozofija tu mora odigrati ključnu ulogu, (4) naznačiti što rukovodi učitelja/icu u profesionalnom djelovanju i kako osoba učitelja/ice korespondira s društvenim zahtjevima vremena u kojem djeluje, te posljednje (5) treba, na tragu Polićevih promišljanja, postaviti pitanje šutnje u učiteljskom radu, kao snažnog »alata« odgojnog djelovanja, no istovremeno i pitanje imperativa jasnog i nepokolebljivog govora o važnosti učiteljske profesije za društvo. U ovom izlaganju nastojat ćemo dati temeljne obrise Polićevih promišljanja ovih tema.

ANA MILJEVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija

U obranu Sokrata: učitelj koji zna da ne zna

U kontekstu zahtjeva za emancipiranim učiteljem, Jacques Rancière provodi kritiku povijesnog Sokrata i njegove majeutičke metode poučavanja. Pritom sokratski način propitivanja određuje kao objašnjavajuću gestu čija je osnovna pretpostavka nejednakost inteligencija učitelja i učenika. U svjetlu razlike u načinu poučavanja između sofista i Sokrata, ovaj rad pokazuje da Rancièreova argumentacija pogađa sofistčku retoriku, ali ne i Sokrata u ranim Platonovim dijalozima. Sokrat sofistčkoj vještini poučavanja suprotstavlja dijalektiku u kojoj se kroz sučeljavanje jednakih inteligencija sugovornika izjednačava spoznaja općih odredaba sa samim procesom spoznaje. Ravnopravnost inteligencija jest osnovna pretpostavka sokratske pedagogije koja počiva na dinamici sučeljavanja učitelja i učenika. U konačnici rad pokazuje da osnova razlike između Rancièreova zahtjeva za emancipiranim učiteljem, čijoj se volji podređuje učenik, i sokratskog propitivanja leži ne u položaju Sokrata-učitelja nego Sokrata-učenika koji podjednako sudjeluje u dijalektici promišljanja općih odredaba.

IGOR MIOŠIĆ

Gimnazija Dubrovnik, Hrvatska

Uloga učitelja u dekonstrukciji skrivenog kurikuluma

U izlaganju se pristupa problemu skrivenog kurikuluma iz pozicije konfliktne teorije i razmatra uloga učitelja u njegovu implementiranju. I sam je učitelj sastavnica skrivenog kurikuluma, pa se postavlja pitanje u kojoj mjeri učiteljeva implicitna teorija pridonosi skrivenim ciljevima školovanja, a u kojoj ih mjeri učitelj može podvrgnuti kritici i dekonstruirati. Zastupa se stajalište da je učitelju za suverenu i konzistentnu kritičku praksu u nastavi potrebno osvijestiti vlastitu implicitnu teoriju.

Informacijska pismenost i informacijsko-komunikacijska tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu

U obrazovanju se kroz suvremene teorije učenja, konstruktivizam, konektivizam, e-učenje i cjeloživotno učenje, promišlja o vrijednosti i kvaliteti nastavnoga procesa. U bit odgojno-obrazovnoga procesa uključena je tehnologija kako bi se poboljšala kvaliteta nastave. Brzim razvojem tehnologije i uporabom informacijsko-komunikacijske tehnologije umnožili su se oblici pismenosti. Najvažnija je informacijska pismenost uz koju je potrebno razvijati nove kompetencije radi aktivnoga sudjelovanja u nastavnom procesu. Informacijska je pismenost temelj kvalitete usvajanja znanja i vještina tijekom obrazovanja od generacije »baby boomera« do generacije »alfa«. Dostupne je informacije potrebno kritički odabirati kako bi bile relevantne u nastavnom procesu. U naravi je čovjeka istraživanje novih informacija uporabom dostupne tehnologije koja brzo napreduje, ali i brzo zastarijeva. Provedeno je anketno ispitivanje predavača u hrvatskoj srednjoj strukovnoj školi o korištenju tehnologija u odgojno-obrazovnom procesu, čiji će rezultati biti prikazani.

LUKA PERUŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Čemu metafizika u obrazovanju?

Tema i istraživanje koje ju slijedi rezultat je iskustva s dobro prokrvljenom negativnom recepcijom metafizike u obrazovno-znanstvenom sustavu. Radi se o općem fenomenu i stoga općem pitanju, ali je posebno problematično u području filozofijskog odgoja i obrazovanja. Naime, stav se može naći i među filozofima, ne samo kao osobna pozicija nego i u sklopu poučavanja filozofije, a do posebnog izražaja dolazi u sklopu poučavanja etike i filozofije politike, koje su bliske problemima u odgoju i obrazovanju. U izlaganju ću najprije ukratko naznačiti što je metafizika i ocrtati njeno predmetno područje, a zatim ću iznijeti njenu fundamentalnu teorijsku nužnost te upotrebljivu praktičnu korisnost – i to naročito za razvoj kritičkog mišljenja kako unutar tako i izvan znanosti i školstva, vjerujući da će to biti korisno i stručnjacima iz disciplina izvan polja filozofije.

BOŠKO PEŠIĆ, DAMIR SEKULIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Jaspers o obrazovanju. Filozofske mogućnosti akademskog odgoja

Izlaganje polazi od Jaspersova stava da u cjelini živih bića čovjek pronalazi svoju čovječnost samo utoliko ukoliko se uključuje u proces znanja. U tom smislu znanost – a time i sveučilište kao svojevrsno znanstveno središte – pruža uvjete za odgovor na izazov sadržan u njegovoj mogućnosti znanja, ustvari ga izazivajući na otkrivanje odgojnog potencijala znanja, u čemu se filozofija pokazuje učinkovitom u svojem motiviranju želje za znanjem. Pritom izlaganje tematizira odnos čovjeka i znanja, odnosno mogućnost njegova samoodgoja, pozivajući se na Jaspersovu ideju obrazovanja: na širem planu riječ je, dakle, o njegovu konceptu sveučilišta, a na užem o konceptu studija filozofije. Dok se sveučilište zasniva (i jedino je održivo) na trojedinstvu istraživanja, podučavanja i formacije cjeline čovjeka (kulturacija života), studij filozofije uključuje trojedinstvo sudjelovanja u istraživanju, proučavanja velikih filozofa i savjesnosti vođenja života. Namjera je izlaganja ispitati održivost takvih cjelovitih postavki obrazovanja iz perspektive pojma *paideia*.

MOJCA RAPO-WAITE

Gimnazija Karlovac, Hrvatska

Filozofija i poezija

Polazna je točka rada razmatranje povijesnofilozofskog okvira pjesništva u filozofiji i filozofije u pjesništvu. Promišljanja se kreću od Heraklita i Aristotela sve do Heideggera te nekih drugih suvremenih primjera na kojima u središnjem dijelu razmatram odnos estetike, filozofije i obrazovanja. Od praxis-filozofije do američkog pragmatizma, nit vodilja je umjetnička praksa u širem smislu i logički odnosi te implikacije međusobno složenih odnosa filozofije i umjetnosti, tj. njihove uloge u obrazovanju. Na kraju, ali ne i najmanje važno, oprimjerujem temu primjerom vlastite poezije kao filozofske poezije.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

IVICA KELAM

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska*

Ima li prostora za empatiju i skrbno mišljenje u današnjem odgojno-obrazovnom sustavu?

Konačna svrha svake odgojno-obrazovne aktivnosti trebala bi biti povratak subjektu, što znači razvoj emancipiranog, samomislećeg, autonomnog, kritičkog mislitelja i samosvjesnog pojedinca. Uvježbavanjem (auto)refleksije i kritičkog mišljenja pomažemo pojedincu u dubljem razumijevanju i interpretiranju činjenica. U radu će biti govora o skrbnom mišljenju koje, uz kritičko i kreativno mišljenje, čini bitnu sastavnicu multidimenzionalnog mišljenja. Namjera je rada ići u smjeru isticanja važnosti filozofskih temelja skrbi, skrbnog mišljenja i potrebe razvoja empatije kao važnih fenomena u izgradnji cjelovite ličnosti, obrazovanog pojedinca, kritičkog subjekta, te mogućnosti promjene postojećih odnosa unutar društva kojemu obrazovani pojedinac teži sudjelovati. U radu tražimo odgovor na pitanje: može li nam odgoj za skrb i empatiju unutar odgojno-obrazovnog sustava pomoći u razumijevanju problema i suočavanju s izazovima suvremenog društva?

SLOBODAN SADŽAKOV

Pedagoški fakultet u Somboru, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija

Suvremene tendencije u filozofiji obrazovanja

U izlaganju ćemo tematizirati neke od najmarkantnijih suvremenih pristupa u okviru filozofije obrazovanja. Oni su najčešće vezani za misaone sisteme koji, pored tematizacije fenomena obrazovanja, uključuju i širu perspektivu sagledavanja društvenosti, uključujući i kritiku moderne povijesne situacije. Na tom tragu, izlaganje ćemo posvetiti razmatranju marksističkog idejnog koncepta te idejama kritičke teorije i kritičke pedagogije, kao i ukazivanju na segmente kritike tzv. društva znanja i transformacija obrazovanja u svjetlu realizacije koncepta Bolonjske deklaracije.

ŽELJKO SENKOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Obrazovanje u ustrojnom društvu. Bilješka uz Nietzscheovu ideju odgoja

Obrazovanje je (samo)razvoj pojedinca, u stalnim pokušajima uspostavljanja istinski humanog, a ne ustrojenog svijeta. Sadašnje tendencije partikulariziranja i fragmentacije umnogome su određene degradacijom obrazovanja na mjerljivu brojevnu oznaku utrživog kapitala. U takvom svijetu škole (sve do sveučilišta) erodiraju, pa je pitanje pripremaju li one još uvijek mlade ljude kao građane i kao osobnosti. Stoga je suvremena kriza u konačnici i šansa za novim orijentiranjem u području razumijevanja smisla čovjekova bivstovanja. »Škola nema važnije zadaće od te da uči strogome mišljenju, opreznom suđenju, konzekventnom zaključivanju: zato ona mora odvrćati pažnju od svih stvari koje nisu podobne za te operacije« (Nietzsche). Osnovni antropologijski uvidi pokazuju da je čovjek manjkavo biće, a kultura je kompenzacija i put razvoja. Ono što je čovjekov nedostatak ujedno je i njegovo bogatstvo (Gehlen): nužno je da uči i da odgaja. »Samo nas učenje može spasiti« (Sloterdijk). Škola donosi novu dimenziju, ali njeno kvalitativno novo posredovanje u stepenicama ljudskog razvoja bit će zaista ozbiljeno tek onda ako se shvaća kao oblik suživota u kojem su život i djelovanje osoba i skupina usmjereni na zajedničke vrijednosti. Prema Nietzscheu, istinski odgajatelj nije onaj koji posreduje teorije i znanja, nego onaj tko primjerom pokazuje put samooslobođenja te potiče na vlastiti napor samorazvoja kao ostvarivanja navlastitih moći sebstva. Sukladno bolesti pojedinca, za njega je znak izostanka istinskog odgoja nesvjesnost o cilju i zadaći obrazovanja i kulture. Bolest stoga nije djelomična, naime, nije stvar u tome da društvo potrebuje reformu; naprotiv, ono u cjelini promašuje smisao obrazovanja. »Bavljenje znanošću, ne vodi li ga i ne ograničuje nikakva viša maksima odgoja, nego se samo sve više razlijeva, prema načelu 'što više to bolje', za učenjake je zacijelo isto tako štetno kao i ekonomska postavka *laissez faire* za ćudoređe čitavih naroda« (Nietzsche).

MATIJA MATO ŠKERBIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

IGOR ETEROVIĆ

Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Počeci nastave filozofije i logike u Hrvatskoj 1957. i 1958. godine i uloga Hrvatskog filozofskog društva

Koristeći se građom iz arhive Hrvatskog filozofskog društva, autori ocrtavaju nastojanja Hrvatskog filozofskog društva po osnutku 1957., kao i njegovih članova, oko uspostave i uvođenja nastave filozofije i logike u hrvatski školski sustav u okvirima poslijeratne Jugoslavije. Vodeći se različitim službenim dokumentima iz arhive (dopisi, prijedlozi, obrazloženja, odluke, pisma...), autori će precizno prikazati tko je, što, kada i kako poduzimao kao korake koji će rezultirati uvođenjem novih nastavnih predmeta. Nastojanja su se kretala od inicijativa oko uspostave »Uvoda u društvene nauke« (1957.), preko »Uvoda u psihologiju i filozofiju«, do samostalnog »Uvoda u filozofiju« (1958.). Pritom je vrijedno istaknuti da su obrazloženja i prijedloge programa pisali Danilo Pejović, Gajo Petrović i Vladimir Filipović.

Dodatna je nakana autora baciti novo svjetlo na nastavu filozofske grupe predmeta u recentnom kontekstu reforme školstva pod nazivom »Škola za život«, posebice isticanje nužnosti uvođenja »kritičkog mišljenja« (!), gdje se nastava spomenute grupe predmeta obimom smanjuje, dovodi u pitanje njezina smislenost, korisnost i konkretna uporabljivost s tendencijom uklanjanja iz srednjoškolskih kurikula.

MARKO ŠUNDOV

Stano-uprava d.o.o., Split, Hrvatska

Znanje – blagoslov ili prokletstvo? Nove paradigme u definiranju klasa nositelja transformacije društva: prema ekonomiji smisla

Povijesno gledano, znanje se sagledava kao društveni, gospodarski, etički i umjetnički napredak, stoga ljudsko znanje kroz povijest raste, skuplja se, širi se i mijenja. Povijest ljudske vrste obilježava zajedničko pamćenje znanja, kojemu čovjek s vremenom dodaje nova znanja. No, razvoj znanja, među inim, obilježavaju paradoksi, a ono što je vrijedno znanja u jednom području ljudske kulture ostavlja posljedice u drugom dijelu. Svi me rečenim moć odgoja i obrazovanja stavljena je na kušnju. Nadalje, razvoju ljudskog znanja stalno se postavljaju zapreke koje su u isto vrijeme i izazovi. Prvi i stalni izazov jest priroda i nepredvidivo ekološko okružje. Druga zapreka, istodobno i izazov, jest sam čovjek. Kretanje, tj. brzina usvajanja znanja na vremenskoj skali mijenjala se tokom povijesti i suvremeno poimanje znanja podređeno je društvenom, a ne prirodnom (okolišnom) vremenu. Sadašnji modalitet korištenja znanja kreiran je na način da je pojedinac tokom svog procesa stjecanja znanja moderiran i usmjeravan prema tzv. znanjima više dodane vrijednosti, a koja bi mu omogućila realizaciju željenog društvenog statusa (prije svega materijalnog). U paradigmi kapitalizma, a posebno neoliberalnoj paradigmi, znanje stvara grupacije koje formiraju ekonomiju znanja za odabrani (uži) sloj stanovništva, čime se teži zadržavanju privilegija odabranih društvenih grupacija (klasa), a bogatstvo se generira vertikalno. Ovakav pristup generiranju i korištenju znanja dosegno je točku u kojoj znanje svojim djelovanjem postaje kontraproduktivno, tj. pojedincu kroz privid svemogućnosti tehnološkog razvoja smanjuje dimenziju prostor-vrijeme, a time i događanje smisla. Prostor i vrijeme prate čovjeka u njegovoj kulturnoj evoluciji jer životinja živi u prostoru, a čovjek u prostoru i vremenu. Zbog brzine čovjek »gubi svijet«. Riječju, prirodni je okoliš zagađen, a realni prostor kompenzira se novom prostornom supstancom – virtualnim svijetom. U paradigmi ekonomije 21. stoljeća, znanje stvara klase koje formiraju ekonomiju znanja za širi sloj stanovništva, čime se teži krajnjem cilju odumiranja klasa s ekonomskog gledišta (bogatstvo se generira horizontalno). Raspravi o toj temi posvećeno je i ovo izlaganje.

NIKOLA TADIĆ

Sisak, Hrvatska

Kasandrin glas nije glas filozofa praksisa

Kada smo s Pelješca malim brodicama plovili modrinama Korčule, kada smo nošeni maestralom veslali malim valovima prema utopiji, revoluciji, imaginaciji, toleranciji, slobodama – išli smo se filozofski obrazovati u Korčulanskoj ljetnoj školi filozofa praksisa, u Akademiji i Parnasu peripatetičara-plivača. Tamo su se naši profesori, učitelji hvalili sa svjetskim filozofima u polemikama oko revolucija, teorijskih i praktičkih ostvarenja sloboda čovjeka. Djela su im revolucionarna zbog zazivanja sloboda, mišljenja, osjećaja. A mi studenti, vođeni Marxovim tezama o Feuerbachu, osjećali smo, plivajući u malom moru zaljeva, kako nam se bude i oslobađaju i naš duh i naša tijela. Distopija je i tada 1968. godine u svijetu i u Korčuli itekako bila prisutna. Pa iako se raspravljalo o potrebi preuzimanja odgovornosti za bilo kakvu akciju i o tome koliko su duh, ideja i riječi moćni i nemoćni da spriječe katastrofe, sovjetske tenkovske intervencije, ali i svijet liberalnog kapitalizma. I mi mladi smo shvatili da dijelimo tu odgovornost. Mogu li filozofi, profesori, pjesnici, učitelji, misleći, kritički djelujući, predvidjeti i spriječiti dolazak zla i katastrofa? Svi smo čitali Homera i znamo tko je Kasandra, pa ipak njezin glas koji je bio u stanju probiti zidove nije izbjegao Trojanski rat. A ja Korčulanin-šezdesetosmaš tvrdim i danas da Kasandrin glas nije bio glasanje filozofa praksisa. Za suvremeni svijet kapitalizma, distopije, za Orwellov košmar koji je pun previda, prevara, laži na društvenim mrežama, zabave, potrošnje, konzumerizma trgovačkih lanaca, zaglupljivanja i zla, koje ljude lako manipulira i potčinjava – praksisovska kritika svega postojećega i danas je na društvenoj sceni aktualna! Filozofija, obrazovanje, poezija i danas s njom prodiru u svijet pokušavajući ga promijeniti!

ALEN TAFRA

Gimnazija Pula, Hrvatska

»Kraj filozofije« i zadaća škole

Prvi dio naslova aludira na konkretno iskustvo koje profesorima filozofije zacijelo nije strano: njeno svakodnevno progresivno rastakanje, u vidu ustupanja terena pojedinačnim znanostima i njihovim predmetima, u formi fascinacije digitalnom tehnologijom, kao i kroz sve tanja sredstva koja su na raspolaganju za filozofiju. Dok takav usud filozofije u suvremenim demokratskim društvima predstavlja očekivani rastanak sa suverenom funkcijom filozofa, s druge strane otvara zabrinjavajuće pitanje o zamjeni za kopneći autoritet filozofije. Vattimo ovdje moguću ulogu filozofa prepoznaje u intelektualcu koji posreduje između prošlih i aktualnih iskustava, i čija je ontologija bliža povijesti i politici, a figura sličnija umjetniku i svećeniku negoli tehničaru i znanstveniku. Aktualna kurikularna reforma povod je da se još jednom promisli o prioritetima u nastavi filozofije i obrazovanju općenito. Na tom tragu, u radu se argumentira u prilog filozofiji povijesti i povijesnom mišljenju, onkraj podjela tradicija, znanosti i disciplina.

DRAŽENKO TOMIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Filozofsko-odgojni sadržaji u *Leksikonu odgojno-obrazovnih znanosti (Zagreb, 2017.)*

Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti (Zagreb, 2017.) urednika i prevoditelja Ivana Marijanovića objavila je Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske. Prijevod je to djela *Dizionario di scienze dell'educazione* (Rim, 2008.) u čijoj je izradi sudjelovalo blizu dvjesto autora. Priređivač hrvatskog izdanja ističe kako se u *Leksikonu* daje panoramski pregled suvremene odgojno-obrazovne problematike te kako je, uz druge, ponajprije namijenjen studentima i profesorima odgojno-obrazovnih znanosti. U ovom se izlaganju promatraju natuknice koje se tiču filozofije odgoja, a priređivač ih je kao takve izdvojio u kazalu pojmova počevši od onih na koje se usmjerava filozofsko-odgojno zanimanje (cilj odgoja, ideologija, indoktrinacija, kritičko mišljenje, profesionalna deontologija, vrijednosti...), preko filozofa (Aristotel, Buber, Dewey...) te filozofskog pojmovlja i preokupacija (čovjek, kultura, osoba, razum, sloboda, volja...), do filozofskih i drugih misaonih pokreta (egzistencijalizam, empirizam...). U ovom se izlaganju ne namjerava iznositi već poznato o navedenim pojmovima, nego se nastoji prepoznati ono što je novo i što je poseban kritički doprinos. Ako je točno da su u *Leksikonu* obrađene aktualne odgojno-obrazovne teme i sintetizirano sadašnje znanje o odgojno-obrazovnoj problematici onda bi i ovo izlaganje moglo ponuditi isti takav pregled stanja i znanja filozofsko-odgojne problematike.

NIVES TRIVA

Gimnazija Antuna Vrančića, Šibenik, Hrvatska

Žena je Drugi spol

Istraživački projekt maturanata Gimnazije Antuna Vrančića u Šibeniku nazvan »Žena je *Drugi spol*« pokušao je rasvijetliti koncepciju žene/žen-skog kreiranu kroz povijest filozofije. Analiza stavova znamenitih autora (antički filozofi, A. Schopenhauer, F. Nietzsche, O. Weininger) pokazala je prisutnost teze o drugorazrednoj prirodi žene u odnosu na muškarca, koja se posebno očituje na intelektualnom i moralnom planu. Falocentrič-koj i mizoginoj koncepciji suprotstavili su perspektivu autorica Simone de Beauvoir, izraženu tvrdnjom »Ženom se ne rađa, ženom se postaje«, te Héléne Cixous koja smatra da žene nema u povijesti filozofije niti u povijesti književnosti jer dominira užasna teorija o podrijetlu razlike među spolovima (freudovski rečeno, *biologija kao sudbina*) po kojoj je ta razlika prirodna i anatomske determinirana.

Učenici su svoj projekt prezentirali u atriju Hrvatskog narodnog ka-zališta u Šibeniku 2014. godine. Forma predstavljanja: plakati, govori o filozofima i kratki film »Volim žene«.

MAJA VEJIĆ
Zagreb, Hrvatska

Krasopis stylusom – možemo li digitalnom olovkom učiti pisati?

Doba u kojem živimo sad već bez ustručavanja možemo nazivati digitalnim dobom. Informatika više nije nešto apstraktno, čim se bave samo *geekovi*, a kompleksni uređaji poput računala pojednostavljeni su za korištenje i svedeni na igračke kojima se bez problema služe i djeca. Tehnologija prožima sve aspekte života, dan bez mobitela većini ljudi djeluje nezamislivo. Čini se da je prekasno postavljati pitanje treba li se tehnologija implementirati u obrazovanje i da više smisla ima postaviti pitanje kako tu modernu »pošast« (kako mnogi opisuju sveprisutnost modernih tehnologija u dječjim rukama) pretvoriti u koristan alat. Ako digitalna olovka može trenirati finu motoriku jednako efikasno kao i klasična grafitna olovka, zašto je onda ne bismo u tu svrhu i koristili?

Cilj je izlaganja suočiti se s izazovima koje u obrazovanje donose moderne tehnologije te pokušati ponuditi načine upotrebe tehnologije u školama. Uostalom, škola nas priprema za život u stvarnom svijetu, a tehnologija je dio tog svijeta – zašto ne iskoristiti sav njen potencijal?

NENAD VERTOVŠEK

Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru, Hrvatska

IVANA GREGURIC KNEŽEVIĆ

Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Budućnost obrazovanja – filozofija i umjetna inteligencija

Reforma obrazovanja je prvenstveno politički proces koji mora dati odgovor na pitanje o ulozi obrazovanja u razvoju društva i njegovoj unutrašnjoj reorganizaciji. Budući da obrazovanje oblikuje kadrove za obavljanje određenih poslova, ono se danas uklapa u globalnu društvenu reprodukciju. Obrazovni element odgovara sadašnjim potrebama, a istraživački mora biti okrenut prema budućnosti. Sveobuhvatno korištenje umjetne inteligencije postaviti će neke potpuno nove kriterije i standarde obrazovanja i istraživanja. Predviđa se da će superinteligentni strojevi biti u mogućnosti samostalno planirati budućnost bez sudjelovanja čovjeka. U tom kontekstu ističemo važnost humanističkog obrazovanja, posebno filozofije, kao prve i posljednje svrhe mogućnosti ljudskog opstanka u znanstveno-tehničkom dobu.

DAFNE VIDANEC

Veleučilište Baltazar, Zaprešić, Hrvatska

**Prirodnoznanstveni glosarij kao didaktički »alat«
u kreiranju kritičkog mišljenja
s obzirom na nastavu filozofske skupine predmeta**

Istražujući i propitujući ulogu i karakter Aristotelova spoznajnoteorijskog aksioma »*zôon lógon éhon*« u kontekstu geneze povijesnofilozofskoga, od antike naovamo, koje se tiče kvalitativne dimenzije jezika kao temeljnoga oruđa u filozofiji (teorijskoj i praktičnoj), opazilo se da su veliki doprinos razvoju filozofijskoga izričaja (shvatiti: jezika) u 20. stoljeću dali uvidi teorijski objašnjivih segmenata prirodnih znanosti (posebice fizike) s obzirom na poimanje koncepata koje je izvrsno razvio i opisao Thomas Samuel Kuhn u *Strukturi znanstvenih revolucija*. To djelo uzima se kao spoznajnoteorijski izvor temeljem kojega se želi u sadržaju ovoga elaborata (tek) ponuditi, nikako nametati jedan uvid koji polazi od pretpostavke da su znanstvene revolucije jezična paradigma digitalnoj revoluciji 21. stoljeća, tako da je moguće govoriti o novoj filozofijskoj disciplini: digitalnoj filozofiji kao paradigmatском uvidu u bit naše epohe. Digitalno koje, pored svakodnevice i poslovnoga svijeta, ima snažan utjecaj na obrazovanje, znanje, poglavito.

Prvi dio elaborata bavit će se Kuhnovom terminologijom u okviru već prethodno spomenute Aristotelove kognitivno-filološke paradigme (koja je do naših dana ostala velikom zagonetkom!), dok će se drugi dio fokusirati na binom – »digitalno-znanstveno« ili »digitalno-spoznajno«?

Je li se, naprosto, dogodila trans-formacija mišljenja kao takvog, mišljenja koje je zahvaljujući dostignućima u prirodnim i tehničkim znanostima od sredine 20. stoljeća naovamo postalo – da posudim izraz Tome Akvinskog koji je taj učenjak atribuirao Aristotelovu »nepokretnom pokretniku«, »Bogu« – »*actus purus*«: je li djelovanje postalo jezikom čovjeka 21. stoljeća?

IRIS VIDMAR JOVANOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

**Čitati ili ne čitati *Ljubavnika*?
Nemoralna umjetnost i obrazovanje**

Platon je potjerao pjesnike iz idealne *Države* vjerujući kako doprinose moralnoj kontaminaciji mladih. Čitajući neka djela jasno je čemu bojazan. Flaubert opisuje Eminu preljubničku sreću nimalo ne strahujući hoće li potaknuti čitateljice na slične bludne radnje. Moralna degradacija Michaela Corleonea prikazana je gotovo kao junačko djelo, a beskonačni promiskuitetni pothvati Barneyja Stinsona kao simpatična karakterna osobina. Moralno problematični junaci svuda su oko nas, često privlačniji od onih moralno ispravni(ji)h. Je li onda došlo vrijeme da poslušamo Platona i izbacimo umjetnost iz društva i obrazovanja?

Kao odgovor, u radu nudim pregled suvremenih teorija o moralnom učenju kroz fikciju, prvenstveno onih koje spajaju filozofske rasprave s istraživanjima provedenima iz psihologijske perspektive. Namjera je obraniti umjetnost, posebno moralno problematičnu, od onih koji ju smatraju opasnom. Upravo suprotno, tvrdit ću, umjetnost može itekako doprinijeti moralnom razvoju, i to je jedan od glavnih razloga zbog kojih mora biti uključena u sve sfere obrazovanja.

ADRIJANA VIŠNJIĆ JEVTIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Postoje li rodni stereotipi u ranom djetinjstvu?

Promjene koje obilježavaju suvremeno društvo zahtijevaju prilagodbe u vrijednosnom sustavu pojedinaca. Istovremeno, svijet propituje moguće prilagodbe na globalnom planu. Ujedinjene nacije nude jedno od mogućih rješenja kroz težnju k ostvarenju Ciljeva održivog razvoja (UNCSD, 2012). Unatoč pretpostavci da javnost održivi razvoj najčešće povezuje s ekološkom dimenzijom razvoja, obrazovanje treba isticati ostale dimenzije razvoja – socijalnu i ekonomsku. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje istaknuti su kao jedan od ključnih čimbenika za ostvarivanje postavljenih ciljeva.

Odgoj i obrazovanje za jednakost, pravednost i suzbijanje stereotipa moguće je provoditi stvaranjem poticajnog okruženja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Za potrebe ovog izlaganja analizirat će se okruženje koje može dovesti do stvaranja rodni stereotipa u ranom djetinjstvu.

GORAN VRANEŠEVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija

Formalna strana obrazovanja: Hegel protiv suvremene pedagogije

U izlaganju ćemo kritičko govoriti o suvremenoj ideji obrazovanja kroz Hegelovo razumijevanje formacije (*Bildung*). U modernom društvu postoji osnovni princip da je sve moguće i izvedivo, što se u edukativnom diskursu ogleda u imperativu osobne i slobodne samo-realizacije. Takva aktivna potraga za novim, uvijek novim sredstvima, koja akumulira inovaciju do posljednjeg daha, u svakodnevnom se diskursu naziva društvom znanja. Hegel je već izložio sve nedostatke ove pedagoške logike, po kojoj je obrazovanje prikladno. Napredovanje formacije povezano je s različitim zahtjevima, zahtjevom za vježbanjem, za dosljednošću, za ponovljivošću, za mehanikom, zahtjevom koji je u stvari zahtjev za otuđenjem i, na kraju krajeva, posebno zahtjevom za filozofskim znanjem. U tom smislu, glavno pitanje izlaganja bit će priroda samog obrazovanja i mjesto filozofije u suvremenom svijetu.

DIVNA VUKSANOVIĆ, VLATKO ILIĆ

Fakultet dramskih umjetnosti, Sveučilište u Beogradu, Srbija

Uloga umjetnosti i medija u obrazovanju – od emancipatorskih poetika do industrije zabave

U tekstu priopćenja problemski se pristupa vodećim tendencijama u sferi obrazovanja tijekom druge polovice prošlog i s prelaskom u 21. stoljeće, i to na primjeru uloge koju zadobiva iskustvo umjetnosti kada je riječ o obrazovnim procesima. S obzirom na prakse avangardista i istaknutih autora poput Brechta, kao i kazališta potlačenih Augusta Boala, sagledat će se međusobno posredovanje sfere umjetničkoga stvaralaštva, s jedne, te neformalnog i formalnog obrazovanja, s druge strane, a posredstvom analize projekata kao što su drama i kazalište u obrazovanju. Ukazivanjem na procese koji su od radikalnih emancipatorskih poetika vodili k razvoju kompetencija potrebnih za rast industrije zabave, u tekstu priopćenja kritički se ispituje uloga umjetnosti i medija u kontekstu suvremenog obrazovnog sustava.

IVANA ZAGORAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

»Negativne« emocije i razvoj vrline

U kontekstu suvremenih rasprava o reformi obrazovnog sustava te naglašavanja cjelovitoga razvoja osobe, ovo izlaganje želi doprinijeti temi emocionalnoga razvoja i razvoja moralne svijesti, pritom se oslanjajući na filozofijske izvore. Izlaganje će se usmjeriti na analizu emocija koje se često u kontekstu odgoja naziva negativnima ili nepoželjnima, poput zavisti, ljutnje ili resantimana. I dok su ljubav, suosjećanje, dobrohotnost, zahvalnost i slične emocije univerzalno priznate i smatrane poželjnima u procesu razvoja moralne ličnosti, neugodne emocije često se želi posve eliminirati. U ovome radu argumentirat će se u prilog teze o tome da i tzv. negativne emocije imaju važnu ulogu u našem bogatom emocionalnom životu, ali i u moralnom sazrijevanju. Ukratko će se razmotriti stavovi o korisnosti i takvih emocija za razvoj vrline naspram teza o potrebi njihove eliminacije. Kao primjer koristit ćemo emociju ljutnje te istražiti njenu povezanost s osjećajem pravednosti i suosjećanjem.

MLADEN ŽIVKOVIĆ

Vis, Hrvatska

Pozvani smo svjedočiti za filozofiju

U izlaganju ću najprije govoriti o srednjoškolskom sustavu obrazovanja s naglaskom na iskustvo pedagoga i učitelja filozofije. Polazišno je pitanje: imamo li jasno viđenje povijesne situacije i bitnih ciljeva hrvatskog društva i školstva kao njegove najvažnije sastavnice? Koje su njegove kritične točke? Tražimo li u stvaralačkom naporu nova, drugačija i neiskušana rješenja? Izgleda da svjedočimo pukom prenošenju kapitalističkih zapadnih obrazaca u sve sfere života pa tako i školu. Na taj se način, s jedne strane, zaboravlja naša baština i kultura te povijesne specifičnosti s nedavnim iskustvom života u komunističkom totalitarizmu. S druge se strane nekritički previda da i sam Zapad baulja u traženju izlaza iz posvemašnje krize koja ga rastače u svim sferama života. Odgoj je u hrvatskom školskom i visokoškolskom sustavu zabačen, a obrazovanje se, umjesto da kultivira karakter mlade osobe, u konačnici svodi na puku izobrazbu za kvalifikaciju za prodaju na tržištu rada, bilo da obrazovanje završava na srednjoškolskoj ili visokoškolskoj razini.

U drugom dijelu izlaganja osvrćem se na novi nastavni plan i program, tj. kurikulum. Povodom toga nameće se mnoštvo pitanja i dvojbi. Čini se da je ovaj kurikulum izraz pukog politikantskog voluntarizma. Hrvatski školski sustav treba mijenjati iz mnoštva razloga, pa i na način da filozofija i logika ne bi bili samo gimnazijski marginalni predmeti koji su podcijenjeni, koji se ne uzimaju ozbiljno, koji imaju minimalnu satnicu. STEM predmeti su u središtu interesa ove reforme jer proizvode »znanje« koje je u službi kapitala. »Škola za život«, kako iščitavamo iz kurikula, zapravo je škola za profit kojemu baš škola treba reći »Ne!« (M. C. Nussbaum).

Na kraju ću govoriti o izazovima s kojima se suočavaju učitelji i učiteljice filozofije, od kojih je najzahtjevniji onaj da moramo svjedočiti filozofiju. Za svakoga tko pokušava misliti i živjeti kao filozof(kinja) najveći je izazov dati uvjerljiv primjer drugačijeg življenja. Prilagodba postojećem ne treba filozofiju. Perspektivu otvaraju samo oni koji se ohrabre, onako kako su nas poučili antički učitelji filozofije, da nastoje živjeti filozofiju u svim životnim situacijama, a osobito u obnašanju svog poziva učitelja filozofije koji treba biti učitelj života koji ide protiv struje. To je zahtjevno i ponekad tegobno jer filozofsko mišljenje svagda je bilo samo ono koje traži istinu, koje misli bit, koje pita za smisao.

Okrugli stol

MOŽE LI SREDNJOŠKOLSKA NASTAVA
PREMA NOVOM KURIKULU
ODGOVORITI IZAZOVU VREMENA?

Okrugli stol

**MOŽE LI SREDNJOŠKOLSKA NASTAVA
PREMA NOVOM KURIKULU
ODGOVORITI IZAZOVU VREMENA?**

Zagreb, 14. prosinca 2019., 13.00–15.00 sati
Velika dvorana »Školske knjige«, Masarykova 28

Moderatorica:

mr. sc. Perislava Bešić-Smlatić
(Srednja škola Ivana Lucića, Trogir)

Sudjeluju:

mr. sc. Željka Winkler
(Srednja škola »Ban Josip Jelačić«, Zaprešić)

Igor Miošić, prof.
(Gimnazija Dubrovnik)

Katarina Stupalo, prof.
(Gimnazija Lucijana Vranjanina, Zagreb)

Današnji je čovjek pod utjecajem novog načina života izazvanog brzim i naglim promjenama koje su rezultat razvoja znanosti. Znanje postaje ključni resurs kojim se ostvaruje društveno-ekonomski razvoj. U tim previranjima čovjek mora preuzeti odgovornost za vlastiti život i društvo uopće. Stoga je obveza društva, odnosno obrazovanja omogućiti čovjeku da razvije samorefleksiju kako bi mogao odrediti svoje prioritete.

Razvijati sposobnost samorefleksije i kritičkog mišljenja, te osposobiti pojedinca da postane analitičan i kritičan član društva, jedna je od zadaća nastave filozofije. Poticanje i razvijanje sposobnosti kritičkog i sistemskog mišljenja i refleksivne prakse, razvijanje sposobnosti snalaženja i uspoređivanja među različitim filozofskim pojmovima, stavovima, teorijama i autorima, razvijanje argumentacijskih, prezentacijskih vještina te dijaloških sposobnosti

slušanja, razumijevanja te kritičkog prihvaćanja i opovrgavanja tuđih stavova, uključujući priznavanje drugog i drugačijeg, razvijanje sposobnosti orijentacije u vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima, poticanje sposobnosti povezivanja filozofskih sadržaja i metoda sa sadržajima i metodama drugih znanosti, razvijanje sposobnosti povezivanja osobnih iskustava i ne-znanstvenih doprinosa razumijevanju čovjeka i svijeta s filozofskim pristupom, te sposobnost cjelovitog sagledavanja, artikuliranja, diskutiranja i razrješavanja raznorodnih i naizgled nepovezanih problema jesu odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predviđeni predmetnim kurikulumom iz Filozofije. Ciljevi se ostvaruju kroz domene predmetnog kurikula, odnosno kroz ishode kojima je određeno koja znanja, tj. koje kompetencije učenik treba steći. Od osam ponuđenih domena tri su obvezne (Postojanje i svijet; Spoznaja i znanje; Djelovanje i orijentacija). Ovisno o nastavnikovu interesu i interesu učenika, kao četvrtu domenu može se izabrati jednu od ponuđenih izbornih domena (Društvo i politika; Stvaralaštvo i umjetnost; Znanost i objašnjenje; Um i tijelo; Jezik i značenje). Ishodi su razrađeni u domenama te se odnose na: korištenje pojmova relevantnih za određenu domenu, opisivanje i objašnjavanje pojedinih misaonih sustava te analiziranje problema i sagledavanje mogućnosti njihova rješavanja korištenjem filozofske analize i argumentacije.

Za razliku od starog nastavnog plana i programa Filozofije, predmetni kurikulum Filozofije orijentiran je na učenika koji uz podršku nastavnika treba ostvariti ishode. Nastavnik u radu polazi od učenikova iskustva i na temelju toga bira nastavne strategije i metode poučavanja koje učenika uvode u filozofsko mišljenje. Time je paradigma propisivanja »što učenik treba znati« napuštena.

Kurikul Filozofije mladome čovjeku daje uvid u humane vrednote kojima bi trebao težiti i omogućava mu da pronade svoje mjesto u suvremenom društvu. Stečene kompetencije mogu mu pomoći u ostvarivanju osobnih i profesionalnih ciljeva.

ŽELJKA WINKLER

Srednja škola »Ban Josip Jelačić«, Zaprešić, Hrvatska

Digitalna tehnologija u nastavi humanističkih predmeta

Glede digitalne tehnologije, danas nije više pitanje »da ili ne«; ona je prisutna u svim segmentima života pa i u nastavi. Treba li je prihvatiti, opi-

rati joj se, koristiti je? Budući da su učenici »digitalni domoroci«, mislim da nema koristi od odbijanja. Pitanje je samo koliko, kada i zašto? Ima li tehnologija prednosti/koristi u humanističkim predmetima? Kada je to pedagoški opravdano? Razvijanjem digitalnih kompetencija, gube li učenici priliku za razvoj komunikacijskih, argumentacijskih, analitičkih kompetencija? Ako je u naravi naših predmeta dijalog, promašujemo li smisao korištenjem tehnologija?

IGOR MIOŠIĆ

Gimnazija Dubrovnik, Hrvatska

Odgoy i obrazovanje između dogmatizma i relativizma

Dominantni *ex cathedra* pristup odgoju i obrazovanju svoje opravdanje pronalazi u epistemologiji dogmatizma – u uvjerenju da postoji apsolutna i vječna istina. Učitelj, poput kakvog mudraca, prenosi istinu učenicima u obliku monologa. Autoritarna *paideia* prisutna je na svim razinama odgoja i obrazovanja i u svim predmetima, tamo gdje bismo je možda očekivali, kao i tamo gdje joj se najmanje nadamo. Svoju dugovječnost i utjecaj može zahvaliti snažnoj tradiciji, prisutnoj već u predsokratovaca, ali bitno obilježenoj Platonovim čistim oblicima.

Opravdanje ove paradigme zvuči naizgled logično. Ako ne postoji Istina, nego onoliko istina koliko ima zainteresiranih, tada svatko već posjeduje svoju istinu (onu koja mu u određenom društvenom kontekstu odgovara i za koju je zainteresiran), komunikacija se poništava, a odgoj i obrazovanje odvajaju se od istine. Učitelju ne preostaje drugo nego poput sofista posredovati korisnost. Stoga dogmatizam, monolog i nastava *ex cathedra* nemaju alternativu.

No je li sofistički skepticizam jedina alternativa dogmatizmu? Je li neartikulirana buka govornika (mnoštva monologa) bez sugovornika jedina alternativa monologu. Odgoj i obrazovanje kojemu je i dalje stalo do istine i vlastitog smisla, unatoč padu velikih narativa, mora se temeljiti na drugačijoj, a svima nama poznatoj sokratskoj paradigmi.

Istina, ako je i ima, nije objavljena, niti nam je u cijelosti dostupna. No to potragu za njom ne čini besmislenom. Znam da ne znam i baš zato želim znati. Znam da ne znam i zato pitam. Pitam i dobivam odgovor. Odgovor

nije točan – on nudi samo drugačiju perspektivu. Sada imam dvije perspektive, objektivnije znanje. Pitam dalje. Mudrost je u potrazi za znanjem. Učenje je u bitnome ljubav prema mudrosti. Nastava filozofije je, van svake sumnje, filozofija. No može li i nastava drugih predmeta biti filozofija? Ima li u istinskoj nastavi dijalog alternativu?

KATARINA STUPALO

Gimnazija Lucijana Vranjanina, Zagreb, Hrvatska

Izazovi i opasnosti nastavnog kurikula Filozofije

O potrebi cjelovite reforme obrazovanja, a samim time i nastave Filozofije, mnogo je toga rečeno. Bili mi ili ne bili pristaše kurikularne reforme koja se trenutno provodi, svi smo svjesni činjenice da je ona nužna. Kako reformu ne možemo odgoditi, smatram da bismo kurikulu Filozofije trebali pristupiti krajnje ozbiljno, analizirajući svaki njegov segment te se tako pripremiti za ono što nas uskoro čeka. To prije svega znači uzeti u obzir njegove pozitivne i negativne elemente. Koji su to elementi i jesu li nastavnici filozofije sposobni na njih adekvatno odgovoriti? Kakvu će podršku imati u provođenju procesa? Gdje se Filozofija nalazi unutar cjelokupnog kurikularnog procesa? To su samo neka od pitanja na koja ćemo pokušati odgovoriti.

ADRESAR
SUDIONIKA I SUDIONICA

Zlatko Bacinger

Travnik 1
HR–40000 Čakovec
Hrvatska
e-mail: bacinger@net.hr

Ante Bekavac

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38, p.p. 432
HR–10110 Zagreb
Hrvatska
e-mail: antebekavac@gmail.com

Perislava Bešić-Smlatić

Balančane 2
HR–21220 Trogir
Hrvatska
e-mail: perislava@gmail.com

Vanja Borš

Suhopoljski put 7/1
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: vanja.bors@gmail.com

Edin Branković

Esada Karadžovića 10
BA–71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
e-mail: brankovich.edin@gmail.com

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Bruno Ćurko

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Hrvatska
e-mail: bcurko@ffst.hr

Igor Eterović

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: igor.eterovic@uniri.hr

Stela Fumić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: sfumic@hrstud.hr

Slavica Gojević

Srednja škola »Ban Josip Jelačić«
Trg dr. Franje Tuđmana 1
HR–10290 Zaprešić
Hrvatska
e-mail: slavica.gojevic@gmail.com

Aleksandra Golubović

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: agolub@ffri.hr

Nataša Gorjanc

Fabianijeva ul. 25
SI-1000 Ljubljana
Slovenija
e-mail: natasa.gorjanc@gmail.com

Nataša Govedić

Sveučilište u Zagrebu
Akademija dramske umjetnosti
Trg Republike Hrvatske 5
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: natasa.govedic@zg.t-com.hr

Ivana Greguric Knežević

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ibanez_ivana@yahoo.com

Josip Guć

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Poljička cesta 35
HR-21000 Split
Hrvatska
e-mail: jguc@ffst.hr

Damir Hršak

Sveučilište u Zagrebu
Metalurški fakultet u Sisku
Aleja narodnih heroja 3
HR-44000 Sisak
Hrvatska
e-mail: hrsakd@simet.hr

Vlatko Ilić

Univerzitet u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS–11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vlatko.ilic@gmail.com

Ivana Ivančić Medved

Srednjoškolski đacki dom
Radićeva 6
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: anavicicnavi@yahoo.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: ljanes@unizg.hr

Mislav Ježić

Kneza Mislava 14
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: jezic.mislav@gmail.com

Ana Jovanović

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva cesta 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenija
e-mail: ana.jovanovic@ff.uni-lj.si

Ružica Jurčević

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: rjurcevi@ffzg.hr

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Marko Kardum

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mkardum@hrstud.hr

Marina Katinić

XV. gimnazija
Jordanovac 8
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mkatinic@mioc.hr

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: kelamivica@gmail.com

Katica Knezović
Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: katica.knezovic2@gmail.com

Zvonimir Komar
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: zkomar@ffzg.hr

Tomislav Krznar
Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: tomlslav.krznar@ufzg.hr

Ana Miljević
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đinđića 2
RS–21000 Novi Sad
Srbija
e-mail: anamiljevic@ff.uns.ac.rs

Igor Miošić
Donje Čelo 52
HR–20221 Koločep
Hrvatska
e-mail: igor.miosic@gmail.com

Alta Pavin Banović

Medicinska škola Osijek
Vukovarska 209
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: alta.pavin@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: lperusic@yahoo.com

Boško Pešić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: bpesic@ffos.hr

Mojca Rapo-Waite

Kupska 1
HR–47000 Karlovac
Hrvatska
e-mail: waitemojra@gmail.com

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Slobodan Sadžakov

Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4
RS–25000 Sombor
Srbija
e-mail: slobodansadzakov@yahoo.com

Damir Sekulić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: damirsekulic.piko@gmail.com

Željko Senković

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Hrvatska
e-mail: zsenkovic@ffos.hr

Katarina Stupalo

Gimnazija Lucijana Vranjanina
Trg hrvatskih pavlina 1
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: katarinastupalo@gmail.com

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: mskerbic@hrstud.hr

Marko Šundov

Stano-uprava d.o.o.
Mike Tripala 6
HR–21000 Split
e-mail: markosundov2@gmail.com

Nikola Tadić

Zibelska 15
HR–44000 Sisak
Hrvatska
e-mail: blazenkabt@gmail.com

Alen Tafra

Divkovićeva 2
HR–52100 Pula
Hrvatska
e-mail: a.tafra09@gmail.com

Draženko Tomić

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska 77
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: drazenko.tomic@ufzg.hr

Nives Triva

Rogoznička 5
HR–22000 Šibenik
Hrvatska
e-mail: nives.triva@gmail.com

Maja Vejić

Vincenta iz Kastva 8
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: vejic.maja.n@gmail.com

Nenad Vertovšek

Stomorica 7
HR–23000 Zadar
Hrvatska
e-mail: nenad.vertovsek@gmail.com

Dafne Vidanec

Veleučilište Baltazar Zaprrešić
Vladimira Novaka 23
HR–10290 Zaprrešić
Hrvatska
e-mail: dafne.vidanec@gmail.com

Iris Vidmar Jovanović

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
HR–51000 Rijeka
Hrvatska
e-mail: ividmar@ffri.hr

Adrijana Višnjic Jevtic

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Odsjek u Čakovcu
Ante Starčevića 55
HR–41000 Čakovec
Hrvatska
e-mail: adrijana.vjevtic@ufzg.hr

Goran Vranešević

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva cesta 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenija
e-mail: goran.vranesevic@ff.uni-lj.si

Divna Vuksanović

Univerzitet u Beogradu
Fakultet dramskih umetnosti
Bulevar umetnosti 20
RS–11070 Novi Beograd
Srbija
e-mail: vuksanovic.divna@gmail.com

Željka Winkler

Srednja škola »Ban Josip Jelačić«
Trg dr. Franje Tuđmana 1
HR–10290 Zaprešić
Hrvatska
e-mail: winklerica@hotmail.com

Ivana Zagorac

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Mladen Živković

Galija 1
HR–21480 Vis
Hrvatska
e-mail: mlazivko@inet.hr

IZDAVAČ

Hrvatsko filozofsko društvo

ZA IZDAVAČA

Tomislav Krznar

UREDNICI

Hrvoje Jurić, Tomislav Krznar

LEKTURA I KOREKTURA

Hrvoje Jurić

DIZAJN KORICA

Denis Kos

PRIJELOM TEKSTA

Stjepan Ocvirk

TISAK

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA

300

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001048717.

ISBN 978-953-164-205-7

